

Pośrednia autodestruktywność i jej związki z poczuciem wewnętrznej spójności

Anna Suchańska, Jowita Wycisk*

Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

INDIRECT SELF-DESTRUCTIVENESS AND ITS CONNECTIONS WITH THE SENSE OF COHERENCE

Indirect self-destructiveness is understood as a general tendency to willingly perform activities indirectly dangerous to one's life or one's quality of life. These activities can be differentiated according to: kinds of danger, object and level of the subject's activity. The authors verify the hypothesis assuming the existence of an observable connection between self-destructiveness and the real experience of loss, mutilation or lethal danger. The authors single out the following dispositions: sense of coherence and control, based on the conviction that one's activities make sense and are understandable and predictable; position towards self-care standards expressed by the acceptance of one's own Self and basic patterns of self-care; convictions conditioning coherence in attempts of Self and lack of conflict between the physical, social and spiritual Self. 109 students of the Educational Science Faculty of the Adam Mickiewicz University in Poznań were investigated. The methods used in the research included several varieties of the "self-report" type. The results showed a vital correlation between indirect self-destructiveness and: the presence of real dangers and losses; sense of internal coherence (especially the feeling of comprehensibility); conviction about the necessity of giving up aims of physical and psychological Self for spiritual Self; acceptance of norms and patterns. The last correlation seemed to be the most important one for the explication of passive forms (i.e. negligence and carelessness) of the self-destructive tendency. It has also been proved that indirect self-destructiveness does not correspond with the level of conviction concerning conflicts between the different aims of Self, nor with the necessity of sacrificing one's own attempts for those or other people. There was also no connection between a dependent variable and the observed "will of life". The class of variables explaining variances of the result of indirect self-destructiveness includes: sense of incomprehensibility of one's life's events; lack of care norms; lack of coherence of Self's attempts. The results prove that the enumerated variables are crucial for the cognitive and phenomenological context of the examined phenomenon.

WPROWADZENIE

Wobec narastających w ostatnich latach przejawów agresji i przemocy gorącym tematem są psychologiczne uwarunkowania i mechanizmy zjawiska. Jakkolwiek jest ono z reguły analizowane z punktu widzenia agresora, drugim jego elementem, jak wykazują badania psychologicz-

ne i wiktymologiczne, jest ofiara. Wśród psychologicznych czynników ryzyka znalezienia się w sytuacji zagrożenia lub w roli ofiary znajduje się osobowościowa dyspozycja behawioralna, której przejawy opisane są w literaturze jako „pośrednia autodestruktywność”. Jej przejawy obserwuje się zresztą w niepokojącym stopniu wśród młodych ludzi, występujących w obu rolach: agresora i ofiary (Wycisk, 1994). Prezentowany tekst jest kolejnym głosem w podejmowanych wśród przedstawicieli różnych dyscyplin dyskusjach nad przyczynami lub raczej warunkami psychologicznymi autodestruktywności. Dotyczy to szczególnie tego rodzaju czynników, które poddają się oddziały-

* Korespondencję na temat artykułu można kierować pod adresem: Anna Suchańska lub Jowita Wycisk, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań.

Nazwisko i imię
 Szkoła
 Grupa

Zadania logiczne B (Materiał testowy)

W wolne kratki wpisz odpowiednie liczby zgodnie z regułą, jaka obowiązuje w danym zadaniu. Rozwiązuj kolejno.

1	<table border="1"><tr><td>16</td><td>25</td><td>34</td><td></td></tr><tr><td>9</td><td>22</td><td>35</td><td></td></tr></table>	16	25	34		9	22	35	
16	25	34							
9	22	35							
2	<table border="1"><tr><td>22</td><td>31</td><td></td><td>49</td></tr><tr><td>13</td><td>27</td><td></td><td>55</td></tr></table>	22	31		49	13	27		55
22	31		49						
13	27		55						
3	<table border="1"><tr><td>17</td><td></td><td>45</td><td>59</td></tr><tr><td>19</td><td></td><td>45</td><td>58</td></tr></table>	17		45	59	19		45	58
17		45	59						
19		45	58						
4	<table border="1"><tr><td></td><td>55</td><td>39</td><td>23</td></tr><tr><td></td><td>62</td><td>45</td><td>28</td></tr></table>		55	39	23		62	45	28
	55	39	23						
	62	45	28						
5	<table border="1"><tr><td>75</td><td></td><td>37</td><td>18</td></tr><tr><td></td><td>54</td><td>41</td><td>28</td></tr></table>	75		37	18		54	41	28
75		37	18						
	54	41	28						
6	<table border="1"><tr><td>12</td><td>24</td><td>48</td><td></td></tr><tr><td>9</td><td>27</td><td>81</td><td></td></tr></table>	12	24	48		9	27	81	
12	24	48							
9	27	81							
7	<table border="1"><tr><td>297</td><td></td><td>33</td><td>11</td></tr><tr><td>104</td><td></td><td>26</td><td>13</td></tr></table>	297		33	11	104		26	13
297		33	11						
104		26	13						
8	<table border="1"><tr><td>324</td><td>108</td><td></td><td>12</td></tr><tr><td>112</td><td>56</td><td></td><td>14</td></tr></table>	324	108		12	112	56		14
324	108		12						
112	56		14						
9	<table border="1"><tr><td></td><td>32</td><td>64</td><td>128</td></tr><tr><td>17</td><td></td><td>68</td><td>136</td></tr></table>		32	64	128	17		68	136
	32	64	128						
17		68	136						
10	<table border="1"><tr><td>144</td><td>72</td><td>36</td><td></td></tr><tr><td>459</td><td>153</td><td></td><td>17</td></tr></table>	144	72	36		459	153		17
144	72	36							
459	153		17						
11	<table border="1"><tr><td>243</td><td>81</td><td></td><td>9</td></tr><tr><td>59</td><td></td><td>79</td><td>89</td></tr></table>	243	81		9	59		79	89
243	81		9						
59		79	89						
12	<table border="1"><tr><td>297</td><td>99</td><td></td><td>11</td></tr><tr><td>48</td><td></td><td>82</td><td>99</td></tr></table>	297	99		11	48		82	99
297	99		11						
48		82	99						
13	<table border="1"><tr><td>19</td><td>42</td><td>65</td><td></td></tr><tr><td>162</td><td>54</td><td>18</td><td></td></tr></table>	19	42	65		162	54	18	
19	42	65							
162	54	18							

14	<table border="1"><tr><td>378</td><td>126</td><td>42</td><td></td></tr><tr><td></td><td>49</td><td>75</td><td>101</td></tr></table>	378	126	42			49	75	101
378	126	42							
	49	75	101						
15	<table border="1"><tr><td></td><td>54</td><td>162</td><td>486</td></tr><tr><td>91</td><td>68</td><td>45</td><td></td></tr></table>		54	162	486	91	68	45	
	54	162	486						
91	68	45							
16	<table border="1"><tr><td>13</td><td></td><td></td><td>25</td></tr><tr><td>65</td><td>85</td><td>105</td><td>125</td></tr></table>	13			25	65	85	105	125
13			25						
65	85	105	125						
17	<table border="1"><tr><td>39</td><td>65</td><td>91</td><td>117</td></tr><tr><td>3</td><td></td><td></td><td>9</td></tr></table>	39	65	91	117	3			9
39	65	91	117						
3			9						
18	<table border="1"><tr><td>27</td><td></td><td></td><td>57</td></tr><tr><td>81</td><td>111</td><td>141</td><td>171</td></tr></table>	27			57	81	111	141	171
27			57						
81	111	141	171						
19	<table border="1"><tr><td>28</td><td></td><td></td><td>16</td></tr><tr><td>112</td><td>96</td><td>80</td><td>64</td></tr></table>	28			16	112	96	80	64
28			16						
112	96	80	64						
20	<table border="1"><tr><td>57</td><td>76</td><td>114</td><td>133</td></tr><tr><td></td><td>4</td><td></td><td>7</td></tr></table>	57	76	114	133		4		7
57	76	114	133						
	4		7						
21	<table border="1"><tr><td>44</td><td>64</td><td>84</td><td></td></tr><tr><td>44</td><td>32</td><td>28</td><td></td></tr></table>	44	64	84		44	32	28	
44	64	84							
44	32	28							
22	<table border="1"><tr><td>77</td><td></td><td>37</td><td>324</td></tr><tr><td>12</td><td>57</td><td>108</td><td></td></tr></table>	77		37	324	12	57	108	
77		37	324						
12	57	108							
23	<table border="1"><tr><td>34</td><td></td><td>68</td><td>5</td></tr><tr><td>2</td><td></td><td>4</td><td>85</td></tr></table>	34		68	5	2		4	85
34		68	5						
2		4	85						
24	<table border="1"><tr><td>60</td><td></td><td></td><td>7</td></tr><tr><td>448</td><td>40</td><td>28</td><td>0</td></tr></table>	60			7	448	40	28	0
60			7						
448	40	28	0						
25	<table border="1"><tr><td>144</td><td>9</td><td>72</td><td></td></tr><tr><td>12</td><td>108</td><td>6</td><td></td></tr></table>	144	9	72		12	108	6	
144	9	72							
12	108	6							

Załącznik 2

Informacja biograficzna „Barbara” (Materiał początkowy)

Barbara urodziła się na wsi. Przed wojną uczęszczała do szkoły. Miała jedną siostrę. Matka jej była krawcową, a ojciec kolejarzem. Ojca aresztowano w 1942 roku. W ciągu dnia matka szła na maszynie, a wieczorami sprzątała w domu. Dziadek Barbary zajmował się ogrodnictwem. W lecie zbierał owoce. Barbara poznała Adama, który imponował jej odwagą; grał w piłkę i jeździł na łyżwach.

W szkole największe wrażenie wywarł na niej nauczyciel matematyki. Był on zrównoważony i dobrze prowadził lekcje. Podczas rozwiązywania zadań w klasie zwracano uwagę na trzy zasadnicze elementy: m.in. 1. graficzne przedstawienie danych zadania, 2. zwrócenie uwagi na stosunki, jakie zachodzą pomiędzy danymi. Barbara należała do Związku Harcerstwa Polskiego. Harcerkom opowiadała ciekawe gawędy i chętnie organizowała dla nich biwaki. Drużyna jej zajęła I miejsce w konkursie. W drużynie było 28 harcerek z siódmej klasy.

Podczas studiów mieszkała w pokoju 29. Uczęszczała na kurs tańca, uczyła się języka angielskiego oraz wstąpiła do Koła Naukowego Fizyków. Na praktyce pedagogicznej była w Warszawie, natomiast na obóz studencki wyjechała do Pragi. W roku 1956 ukończyła studia wyższe. Po studiach pracowała w Liceum Pedagogicznym w Poznaniu. Została odznaczona za bardzo dobre wyniki nauczania.

Informacja biograficzna „Wiesław” (Materiał testowy)

Wiesław urodził się w roku 1930 w rodzinie nauczycielskiej. Miał dwóch braci i jedną siostrę. Przed II wojną światową ukończył

dwie klasy szkoły podstawowej. Matka jego zmarła w 1940 roku, a dwa lata później gestapo aresztowało ojca. Od 1942 roku wychowaniem Wiesława zajął się dziadek. Dziadek mieszkał na wsi i zajmował się ogrodnictwem. Na zimę zabezpieczał drzewa owocowe przed mrozem, a wiosną przycinał im gałęzie. Wiesław zaprzyjaźnił się z Andrzejem, który imponował mu odwagą. Andrzej uprawiał narciarstwo, a wieczorami czytał książki historyczne.

W roku 1945 Wiesław zaczął uczęszczać ponownie do szkoły. W szkole największe wrażenie wywarł na nim nauczyciel matematyki. Lekcje matematyki były interesujące i przebiegały w miłej atmosferze. Przeważnie rozwiązywano zadania z treścią. Podczas rozwiązywania zadań zwracano uwagę na trzy zasadnicze elementy: 1. dobre zapoznanie się z treścią zadania, 2. zespołową dyskusję nad sposobami rozwiązania zadania, 3. indywidualne rozwiązanie zadania w zeszycie. Wiesław należał do Związku Harcerstwa Polskiego. Na ramieniu nosił granatowy sznur. W każdą sobotę organizował zbiórki drużyny. W konkursie zorganizowanym przez Komendę Hufca drużyna jego zajęła I miejsce.

W 1951 roku dostał się na studia wyższe na kierunku fizyka. Mieszkał w domu studenckim w pokoju nr 29. Na wykłady z fizyki teoretycznej dojeżdżał tramwajem, a na ćwiczenia z fizyki doświadczałnej trolejbusem. Zajęcia z matematyki odbywały się w gmachu przy ulicy Zakrzewskiego. W roku 1953 wstąpił do Koła Naukowego Fizyków. Na jednym zebraniu koła wygłosił odczyt na temat „Ogólna teoria względności”. Należał do Związku Studentów Polskich. W roku 1956 ukończył studia wyższe. Po ukończeniu studiów zatrudniono go na stanowisku nauczyciela fizyki w liceum ogólnokształcącym. Jego zdaniem osiągnięcia swoje zawdzięcza w głównej mierze nauczycielom, którzy wdrożyli go do systematycznej pracy.

waniu psychologicznemu i tym samym stanowić mogą pośrednie „ogniwo” procesu zmiany sposobu funkcjonowania.

Celem tego opracowania jest próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania:

– Czy zachodzi uchwytne związki pomiędzy zachowaniami autodestruktywnymi a nasileniem rzeczywiście zaistniałych sytuacji zagrożenia i zdarzeń związanych z uszkodzeniem ciała lub utratą mienia?

– Czy tendencja do podejmowania zachowań autodestruktywnych pozostaje w związku ze specyficzną postawą orientacyjną wobec życiowych zdarzeń?

– Jak dalece tendencja do autodestruktywnego zachowania się wiąże się z brakiem warunków ochrony Ja, tj. samoposzanowania oraz wzorców i norm zachowań opiekuńczych?

– Czy istnieje związek pomiędzy przejawami autodestruktywności a tzw. konfliktem egzystencjalnym, wyrażającym się w formie przekonań o konieczności realizacji celów sprzecznych z ochroną Ja.

Opis empirycznych prób poszukiwania odpowiedzi na te pytania poprzedzimy krótkim teoretycznym omówieniem wyróżnionych kategorii.

POŚREDNIA AUTODESTRUKTYWNOŚĆ

Zachowania zagrażające życiu i jego jakości, stanowią od lat przedmiot zainteresowania psychologii klinicznej i osobowości i mimo ogromnej różnorodności opisywanych zjawisk stale występują pod wspólną nazwą „autodestruktywności”. Studia nad zjawiskami autodestruktywnymi zdominowane są przez zagadnienia dotyczące autodestruktywności ostrej lub bezpośredniej, obejmującej samobójstwa i samookaleczenia. Obie formy samoniszczenia definiuje się jako dowolne i intencjonalne zachowanie autoagresywne, mające na celu fizyczne uszkodzenie lub unicestwienie siebie samego. Obok różnej formy tych zachowań podkreśla się zróżnicowanie ich celu. Mniej lub bardziej zwerbalizowane pragnienie śmierci w aktach samobójczych nie musi być i na ogół nie jest motywem samouszkodzeń. Te ostatnie z reguły pełnią funkcje adaptacyjno-obronne i w ten sposób służą przetrwaniu. Nie miejsce tu na rozwijanie tego zagadnienia, jednak warto zauważyć, że wymownym przejawem adaptacyjnych funkcji autodestrukcji jest fakt kulturowej akceptacji jej form bezpośrednich. Dotyczy to zarówno samobójstwa (np. hara-kiri) jak i okaleczeń, takich chociażby jak cięcie i przekłuwanie ciała ze względów symbolicznych lub estetycznych. Problem kulturowej i subkulturowej akceptacji w tej samej mierze dotyczy – różnej pod względem formy i celu zachowania – autodestruktywności pośredniej. Pamiętając o udziale czynników kulturowych w kształtowaniu się stosunku do ochrony życia, ciała i własnego Ja, warto jasno określać kryteria dewiacyjności zachowań autodestruktywnych, co w przypadku ich form pośrednich, które są przedmiotem tego opracowania, jest sprawą dość złożoną. Ta specyficzna kategoria zjawisk autodestruktywnych, występuje pod nazwami autodestruktywności pośredniej, chronicznej, latentnej lub ukrytej. W toku ana-

lizy literatury przedmiotu udało się określić jej specyfikę i miejsce wśród pozostałych zjawisk autodestruktywnych (Suchańska, 1995; 1998).

Sposób definiowania i opisu „pośredniej autodestruktywności” nie jest jednolity. W istniejących definicjach mowa jest mianowicie o zachowaniach „...zwiększających prawdopodobieństwo negatywnych, a zmniejszających prawdopodobieństwo pozytywnych następstw dla podmiotu.” (Kelley, 1985), o dowolnych zachowaniach tego rodzaju (Lee, 1985), czy wreszcie o dowolnych lub/i intencjonalnych zachowaniach o szkodliwych skutkach (Baumeister, 1988). W opisie zjawiska zamieszcza się z kolei zachowania zamierzone i niezamierzone, wypadki, choroby (Achete, 1983) i cechy osobowości (Baumeister, 1988). W rezultacie w ramach tego samego hasła różny bywa przedmiot badania. Najwięcej trudności w dokonaniu syntezy istniejącego dorobku wynika jednak z braku rozróżnienia między zachowaniem lub klasą zachowań autodestruktywnych i autodestruktywnością, rozumianą jako osobowościowa dyspozycja do podejmowania takich zachowań. Wyniki naszych badań oraz badań prezentowanych w literaturze przedmiotu dowodzą, iż autodestruktywne formy zachowania są nieodłącznym elementem funkcjonowania, tzn. że większość ludzi podejmuje od czasu do czasu jakieś działania niosące potencjalne zagrożenie (Lee, 1985). Jednak gdy częstość i różnorodność form tego rodzaju zachowań wzrasta, świadcząc o istnieniu uogólnionej dyspozycji do ich podejmowania, to z reguły towarzyszy temu występowanie życiowych niepowodzeń, obniża się poczucie jakości życia (Suchańska, 1998). Pojawiają się też bezpośrednie reakcje autodestruktywne, na przykład samouszkodzenia u więźniów (Wycisk, 1994). Sytuacyjnie lub kulturowo zdeterminowane izolowane formy zachowania autodestruktywnego, jako sporadyczne lub normatywne, wyraźnie odróżnić należy od chronicznej uogólnionej autodestruktywności, która ma charakter dewiacyjny bez względu na pełnione funkcje (obronne, kompensacyjne, adaptacyjne).

Od kilku lat prowadzone są przez nas badania nad osobowościowymi warunkami i intrapsychozycznymi mechanizmami tej właśnie formy zjawiska. Autodestruktywność pośrednią zdefiniowano w tych badaniach jako uogólnioną tendencję do dobrowolnego podejmowania zachowań pośrednio zagrażających życiu lub jego jakości. Jak wynika z definicji, zjawisko dotyczy tendencji do przejawiania określonej formy zachowania. Nie dotyczy jego izolowanych aktów, nie obejmuje też zdarzeń takich jak wypadki czy choroby. Obejmuje jednak zachowania zróżnicowane pod względem rodzaju zagrożenia, stopnia aktywności i obiektu (Ja fizyczne, i Ja psychiczne). W badaniach nad bezpośrednimi formami autodestrukcji, głównie samobójstwami, podkreśla się fakt załamania się poczucia sensu i woli życia. W naszych badaniach związki między poczuciem sensu życia (Czajkowska, 1996) a pośrednią autodestruktywnością są również istotne, lecz procent jej wyjaśnianej wariacji nie jest wysoki. Inne dane empiryczne (Frączek, 1990; Suchańska, 1998) wskazują na znaczenie czynników pozamotywacyjnych, dotyczących norm, przekonań i procesów kontroli poznawczej.

POCZUCIE SPÓJNOŚCI CZYLI ZROZUMIAŁOŚCI, ZARADNOŚCI I SENSOWNOŚCI

Poczucie sensowności, zrozumiałości i zaradności stanowi trzy komponenty poczucia spójności (koherencji, *sens of coherence-SOC*), które okazało się być ważnym wyznacznikiem funkcjonowania prozdrowotnego ludzi (Antonovsky, 1984; Pasikowski, 1998). Pośrednia autodestruktywność jest pojęciem szerokim, obejmującym obok zachowań antyzdrowotnych również wszelkie zachowania zagrażające jakości życia człowieka. Można więc założyć, że poczucie koherencji okaże się znaczące dla uogólnionej dyspozycji do ochrony własnej osoby, w której ochrona zdrowia jest tylko jednym z przejawów.

Przedmiotem prezentowanego badania uczyniono zatem w pierwszej kolejności próbę odpowiedzi na pytanie, jak poczucie sensowności własnego życia wyznacza poziom autodestruktywności, gdy współwystępuje ono z dwoma czynnikami stanowiącymi przejawy poczucia kontroli nad własnym życiem, tzn. zrozumiałości i zaradności. Poczucie koherencji jest pojęciem utworzonym przez Antonovskiego (1984) w ramach salutogenetycznej koncepcji zdrowia i choroby. Fenomenologiczny sposób ujęcia zmiennych, będących wyrazem określonego rodzaju subiektywnego doświadczenia, ma swoje wyraziste pojęciowe odzwierciedlenie w użyciu dla ich opisu terminu „poczucie”. Autor wprowadza termin „poczucie spójności” dla określenia stopnia ogólnego przekonania, że zdarzenia i bodźce zewnętrzne dają się wyjaśnić, są przewidywalne i ustrukturywane, że istnieje poczucie co do możliwości sprostania wymaganiom i motywacja, zaangażowanie skłaniające do działania. Z punktu widzenia problematyki autodestruktywności szczególnie użyteczne jest w metodzie Antonovskiego połączenie motywacyjnego i poznawczego aspektu doświadczenia. Komponent motywacyjny poczucia spójności to poczucie sensowności życia, zaś komponent poznawczy kontroli nad zdarzeniami opisuje poczucie ich zrozumiałości i zaradności. Komponenty poznawcze można rozumieć w kategoriach zdolności jednostki do refleksji, która umożliwiła przeprowadzenie trafnej oceny i antycypacji sytuacji oraz rozpoznania szeroko pojętych możliwości poradzenia sobie z tą sytuacją.

WARUNKI I NORMY FUNKCJI SAMO-OPIEKUŃCZEJ

Na problem autodestruktywności można spojrzeć przez pryzmat poszukiwania czynników sprawiających, że człowiek zaczyna podejmować zachowania samoniszczące. Można też zapytać o warunki, dzięki którym mimo tak typowego dla naszych czasów konfliktu między przetrwaniem a podejmowaniem różnego rodzaju ryzyka, człowiek zdolny jest do dokonywania wyborów, które zapewniają mu psychiczne i fizyczne zdrowie i wymaganą jakość życia. Freud zawarł obie perspektywy w sferze popędowej; w idei instynktu śmierci i dążenia ego do samozachowania. Idea instynktu śmierci w wersji klasycznej, nie ma swojej kontynuacji we współczesnych poglądach psychologicznych. Teza dotycząca popędu samozachowania nato-

miast nic nie straciła ze swej aktualności. Wręcz przeciwnie pojawia się w licznych formach, „internalizowanych funkcji rodzicielskich”, „samo-opiekuńczej funkcji ego”, czy popularnej ostatnio w psychologii *self* i w psychoterapii metafory „wewnętrznego dziecka”.

W swoich wczesnych pracach Freud obok popędu samozachowania wspomina o introjeckich rodzicielskich funkcji opiekuńczych, o tzw. „kochających funkcjach super-ego” (za: Lewis, 1987). Warunki i blokady procesu internalizacji opisuje Krystal (1977).

Konieczność konceptualizacji i operacjonalizacji zjawisk związanych z ochroną własnej osoby została dobitnie wyartykułowana i uzasadniona klinicznie w pracach Khantziana (1983). Odrzuca on kategorycznie sposoby wyjaśniania destruktywności pierwotną popędowością. Powołując się na prace Anny Freud przytacza kliniczne obserwacje ukazujące znaczenie inwestycji afektywnych i sprawności instrumentalnych w zakresie oceny i uwzględniania zagrożeń w zachowaniu. Za podstawowy warunek uruchomienia funkcji samo-opiekuńczych przez ego uważa afektywną, libidinalną inwestycję w Ja. Ja musi być obiektem miłości, aby mogło się stać wartością chronioną. Jest to warunek konieczny internalizacji norm bezpieczeństwa i stopniowego nabywania sprawności poznawczej oceny zagrożeń i uwzględniania ich w zachowaniu (odraczania reakcji, zmiany formy zachowania itp.).

W analizie transakcyjnej libidinalna inwestycja afektywna wobec własnej osoby (innych) została wyrażona i zoperacjonalizowana jako tzw. „podstawowa pozycja życiowa”. Funkcje ego ujęte zostały w znanej, lecz niestety wadliwie interpretowanej nawet w psychologicznych opracowaniach podręcznikowych, tzw. koncepcji „stanów Ja”. Twórca analizy transakcyjnej Eric Berne (1977) został uformowany psychoanalitycznie i trudno wykluczyć to źródło inspiracji w jego refleksji. Jednak w swojej funkcjonalnej rekonstrukcji ego rezygnuje z Freudowskiej idei teoretycznych konstruktów id, ego i superego na rzecz kategoryzacji obserwowalnych w zachowaniu funkcji ego. Kryterium owej kategoryzacji są źródła i chronologia formowania się poszczególnych obszarów reagowania emocjonalnego, przekonań i zachowania. Są to reakcje oparte na formalnych właściwościach reagowania i myślenia dziecięcego, na uwewnętrznionych wzorcach rodzicielskich i autonomicznej (wolnej od w/w ograniczeń), racjonalnej percepcji aktualnej sytuacji. Dokonując operacjonalizacji poszczególnych obszarów funkcjonowania podkreśla on znaczenie ego jako aparatu adaptacji w godzeniu sprzecznych wymagań naturalnych, sytuacyjnych i rodzicielskich. Jest on tym samym znacznie bliższy Hartmannowskiej idei autonomicznego ego i jego funkcji, aniżeli wizji Freudowskiej.

Owo czysto funkcjonalne podejście ograniczone do wewnętrznych przejawów wymienionych aspektów Ja odróżnić należy od strukturalnego modelu Ego, który zakłada istnienie „zapisu doświadczeń” dotyczących własnego dzieciństwa i postaci rodzicielskich. W ramach ujęcia strukturalnego stosowana jest w analizie transakcyjnej metafora „wewnętrznego dziecka”.

Użyteczność metafory „wewnętrznego dziecka” (por. także: Bradshaw, 1995) wynika z jednej strony z możliwości aktualizowania dostępu do naturalnych emocji i potrzeb oraz blokad w ich ekspresji. Z drugiej zaś strony, z perspektywy funkcjonalnej, jest ona pomocna w aktywizowaniu często zablokowanych, lub ukierunkowanych wyłącznie na innych ludzi, funkcji opiekuńczych, związanych z nimi emocji i zakodowanej w języku wiedzy. Popularność tej metafory na gruncie różnych ujęć teoretycznych, oraz technik aktywizujących funkcje samoopiekuńcze skłania do podjęcia empirycznej analizy ich związków z autodestruktywnością.

PRZEKONANIA JAKO WARUNKI DĄŻENIOWEJ NIESPÓJNOŚCI JA

Wśród psychodynamicznych i fenomenologicznych determinantów pośredniej autodestruktywności wielokrotnie podkreślano rolę negatywnych emocji wobec Ja. Z prowadzonych przez nas badań wynika jednak, że negatywny stosunek do własnej osoby nie jest tu czynnikiem wystarczającym. Nasuwa się zatem pytanie, jakie czynniki, poza brakiem samoakceptacji, stanowić mogą warunki chronicznego uruchamiania zachowań pośrednio autodestruktywnych. Jakościowa analiza większości tych zachowań ujawnia obecność specyficznego konfliktu celów a satysfakcja związana z podjęciem lub zaniechaniem określonego działania wiąże się z mniej lub bardziej rozpoznawalnymi kosztami. Ich autodestruktywny wymiar wynika wówczas z pomijania lub niedoceniań owego towarzyszącego im kosztu dla Ja. Konflikt taki ujawniać się może w wielu płaszczyznach i z różnych perspektyw analizowany był w psychologii.

W poznawczym modelu decyzyjnym zachowanie w warunkach konfliktu z reguły podejmowane jest ze względu na wyżej ceniene lub bardziej doraźne i prawdopodobne gratyfikacje.

W modelu psychoanalitycznym w warunkach konfliktu strukturalnego o wyborze zachowania autodestruktywnego decyduje motyw redukcji napięcia związanego z lękiem wobec oczekiwanych na ogół nieświadomych zagrożeń.

Warunki konfliktu tworzyć może również osobista filozofia życiowa zawierająca przekonania o nieuchronności cierpienia. Tak więc zarówno na skutek transgresji norm (Wallington, 1973) jak i przekonań wynikających z osobistej filozofii życiowej (Curtis, Rietdorf, za: Baumeister, 1988) przekonanie o nieuchronnej karze, jak wykazano eksperymentalnie (op. cit.), zwiększa skłonność do intencjonalnego podejmowania czynności awersyjnych, samokarzących. W świetle tych danych uzasadnione jest pytanie, czy i w jakim stopniu uogólniona pośrednia autodestruktywność daje się wyjaśnić mechanizmem zachowań samokarzących, tzn. przekonaniami na temat nieuchronności kary i oczekiwania cierpienia.

Z perspektywy teorii Ja, stan ten można ujmować w kategoriach wewnętrznego konfliktu między dążeniami wynikającymi ze złożoności tej struktury i jej różnych aspektów. Problem niespójności dążeń Ja podjął

William James (1890) w swojej klasycznej już dziś analizie *self*. Cele Ja duchowego mogą pozostawać w jaskrawej sprzeczności z celami Ja materialnego, czy psychospołecznego. Realizacja jednych wiąże się wówczas z zagrożeniem innych (James, 1890). Sytuacyjne pojawianie się konfliktu w ramach Ja jest, w warunkach różnego rodzaju presji i wymagań zewnętrznych, naturalnym elementem jego funkcjonowania. Oddziaływania rodzicielskie, oddziaływania zewnętrzne mogą jednak prowadzić do trwałego konfliktu. Poczucie bezpieczeństwa, więzi, akceptacji jest wtedy zdobywane za cenę samokarania.

Problem konfliktu egzystencjalnego jako źródła frustracji noogennej podkreśla się ponadto w logoteorii (Frankl, 1984; Popielski, 1994). Jednocześnie jednak, to właśnie w świetle refleksji egzystencjalno-fenomenologicznej (Frankl, 1984) podporządkowanie sfery fizyczno-psychiczno-społecznej sferze duchowej wraz z akceptacją „nieuchronnych” wyrzeczeń i frustracji wydaje się być warunkiem autotranscendencji, osobowego i duchowego rozwoju. Rozstrzygnięciem tej kwestii, wzbudzającej tak wiele kontrowersji (Obuchowski, 1995) jest zapewne wyraźne rozróżnienie akceptacji cierpienia doznawanego aktualnie lub w przeszłości od akceptacji faktu jego nieuchronności w przyszłości (oczekiwania). Nie mniej pytanie o związki między przekonaniem o nieuchronności rezygnacji z ochrony określonych aspektów i dążeń Ja na rzecz innych a pośrednią autodestruktywnością pozostaje otwarte.

Reasumując powyższe warto raz jeszcze podkreślić, że tendencję do optymalnych z punktu widzenia bezpieczeństwa wyborów formy i celu zachowania hipotetycznie powiązanych z czynnikami, które dotyczą trojkiego rodzaju dyspozycji osobowościowych:

- poczucia wewnętrznej spójności i kontroli, które obejmuje przekonanie, że podejmowane w życiu działania i zdarzenia mają sens, są zrozumiałe i sterowalne,

- ustosunkowania wobec norm ochrony, manifestującego się jako zadeklarowanie akceptacji podstawowych wzorców i norm ochrony i opieki, akceptacji własnego Ja, związanego z pozytywnymi emocjami i stanowiącego wartość zasługującą na ochronę,

- przekonań będących warunkiem spójności dążeń Ja i braku konfliktu między Ja fizycznym, społecznym i duchowym.

METODA BADAŃ

Jak zaznaczono na wstępie punktem wyjścia prowadzonych badań było założenie o związku rzeczywistych doświadczeń straty, okaleczenia czy zagrożenia życia i tendencji do podejmowania zachowań, składających się na tzw. pośrednią autodestruktywność.

Celem dalszej analizy było dopiero ustalenie fenomenologiczno-poznawczych warunków występowania wspomnianej tendencji. Rodzaj pytań badawczych konfrontujących retrospektywne dane na temat zachowania z przekonaniami i wiedzą oraz fenomenologiczny charakter zmiennych zadecydował o zastosowaniu metody typu

"self-report", której ograniczenia łagodził anonimowy charakter badań.

OPIS I POMIAR ZMIENNYCH

Celem zebrania bezpośrednich informacji na temat rodzaju i częstotliwości zdarzeń związanych ze stratą, urazem i zagrożeniem zdrowia lub życia sporządzono zestaw 8 twierdzeń opisujących wymienione kategorie zdarzeń: zranienia, wypadki, straty, destrukcyjne związki, choroby, porażki. Ich częstotliwość badani oceniali na 4-stopniowej skali: od „nie zdarza mi się” (1 pkt), rzadko (2), trudno mi zdecydować (3) dość często (4), bardzo często (5).

– Pośrednia autodestruktywność mierzono za pomocą wstępnej adaptacji skali Chronicznej autodestruktywności Kelley (1985; Suchańska, 1998). Obok wyniku ogólnej skali obejmującej różnorodne, dowolnie podejmowane zachowania o potencjalnie negatywnych dla Ja konsekwencjach uwzględniono rozróżnienie aktywnych zachowań autodestruktywnych i zaniedbań.

Osobowościowe zmienne niezależne dotyczyły poczucia wewnętrznej spójności i kontroli, norm opiekuńczych i przekonań związanych ze spójnością dążeń Ja:

– Poczucie rozumienia, sensowności i zaradności odpowiada trzem komponentom poczucia spójności a zarazem obszarom przekonań, z których – jak już wspomniano – dwa dotyczą poznawczej kontroli (zrozumiałość, zaradność), a jeden (sensowność) komponenty motywacyjnej poczucia koherencji.

– Poczucie zrozumiałości (*comprehensibility*) – dotyczy spostrzegania napływających informacji i zdarzeń jako zrozumiałych, spójnych z posiadanymi doświadczeniami i dających się przewidzieć.

– Poczucie zaradności (*manageability*) – oznacza poczucie posiadania zasobów (wewnętrznych i zewnętrznych), pozwalających człowiekowi sprostać wymaganiom sytuacji.

– Poczucie sensowności (*meaningfulness*) – poczucie, że warto inwestować energię, by sprostać wymaganiom sytuacji i aktywnie angażować się w życie.

Miara tych zmiennych jest stosowany w salutogেনycznej koncepcji Antonovskiego kwestionariusz znany pod nazwą SOC.

– Stosunek do własnej osoby mierzono za pomocą skali typu likertowskiego, tj. 10 cm kontinuum opisanego na krańcach zdaniem: „Nie lubię siebie” i „Lubię siebie”. Osoba badana zaznaczała na niej punkt odpowiadający ustosunkowaniu do własnej osoby. Otrzymany wynik zawierał się między 0 a 100.

– Wartość życia. Celem kontroli czynnika wartościowania życia do badania włączono zmienną woli życia badaną za pomocą twierdzeń skali „woli życia” (dopuszczalności samobójstwa) Czapińskiego (1994).

– Normy i wzorce zachowań opiekuńczych. Pomiaru akceptacji dla wzorców i norm opiekuńczych dokonano za pomocą skali „opiekuńczych funkcji ego” (Wacławski, 1991).

– Przekonania dotyczące niespójności dążeńowej Ja. Źródłem a zarazem przejawem konfliktu dążeń między Ja fizycznym, psychologicznym, społecznym i duchowym jest m.in. ukształtowany system przekonań. Przekonania ujawniające stopień akceptacji zagrożeń Ja fizycznego i psychologicznego uznano za hipotetyczne, fenomenologiczne korelaty pośredniej autodestruktywności. Uwzględniając fakt konfliktu celów towarzyszący wyborom autodestruktywnym oraz wyniki badań eksperymentalnych psychologii poznawczej (Wallington, 1973) oraz psychologii społecznej i osobowości (Baumgardner, 1987; Baumeister, 1988) cele Ja fizycznego i psychologicznego postanowiono zestawić z celami Ja duchowego (idee, wartości) i społecznego (relacje interpersonalne). Wśród możliwych kombinacji wymienionych obszarów konfliktu przedmiotem zainteresowania uczyniono w tym badaniu przekonania o konieczności cierpienia i wyrzeczeń (fizycznych i psychicznych) w imię wartości ideologicznych lub relacji interpersonalnych. Twierdzenia sformułowano uwzględniając niespójność wymienionych dążeń Ja, a następnie z puli 30 zdań metodą sędziów kompetentnych wybrano 18 opisujących stopień akceptacji: zagrożenia celów Ja fizycznego, zagrożenia celów Ja psychologicznego oraz zagrożenia wymienionych celów Ja na rzecz relacji z innymi (Ja społecznego) lub na rzecz idei (Ja duchowego).

O obecności określonego rodzaju konfliktu świadczyła ilość i stopień zgodności twierdzeń z przekonaniami badanego. Przykładem przekonania o konflikcie celów Ja fizycznego i duchowego jest zdanie: „Dla idei trzeba nie raz poświęcić potrzeby ciała” lub „Nie jest łatwo pogodzić sprawę ducha i ciała”. Konflikt Ja psychologicznego i duchowego czy relacyjnego wyraża np. akceptacja twierdzeń, że: „Prawdziwe zaangażowanie wymaga rezygnacji z siebie” lub „Pomaganie innym ma zawsze osobiste koszty”. Opracowany zestaw twierdzeń ma charakter roboczy i służy wstępnej, jakościowej analizie problemu.

BADANA PRÓBA I PROCEDURA BADANIA

Badania przeprowadzono wśród osób profesjonalnie zajmujących się wychowaniem i pomaganiem w celu pozyskania informacji na temat ich zdolności do samoopieki, znaczącej z punktu widzenia modelowania zachowań opiekuńczych. W badaniu wzięło udział 109 osób – studentów wydziału nauk edukacyjnych UAM. Część z nich ($n = 69$) była studentami studiów dziennych. Pozostali ($n = 40$) studiów podyplomowych. W grupie znalazły się 93 kobiety oraz 16 mężczyzn, co jest reprezentatywne dla tego kierunku studiów. Badanie przeprowadzono w czasie zajęć, na specjalnie przygotowanych arkuszach z zachowaniem kolejności poszczególnych metod (informacja na temat doświadczeń zagrożenia i straty, skala średniej autodestruktywności, SOC, skala norm opiekuńczych, woli życia i kontinuum stosunku do własnej osoby). Zróznicowanie wieku i zaawansowania kształcenia w zakresie funkcji wychowawczo-opiekuńczych, wprowadzone w sposób zamierzony, miało na celu uwzględnienie ewentual-

nego wpływu kształcenia i praktyki w zakresie badanych właściwości.

Badane grupy uzyskały jednak w zakresie głównej zmiennej zależnej wyniki nie odbiegające od średnich wyników innych grup studenckich i zawodowych ($M = 130$; $sd = 21$). Ponieważ, co więcej, żadna z pozostałych zmiennych nie różnicowała obu grup wyniki analizowano dla wszystkich badanych łącznie.

WYNIKI BADAŃ

Pierwsze pytanie dotyczyło związku między doświadczeniami zagrożenia i straty oraz tendencją pośrednio-autodestruktywną w zachowaniu. Istotna korelacja między obu zmiennymi ($R = .51$; $p = .000$) pozwala przyjąć, że wraz z nasileniem zachowań uznanych za przejawy pośredniej autodestruktywności wzrasta prawdopodobieństwo rzeczywistych zagrożeń i strat.

Odpowiadając na pytania o związki pośredniej autodestruktywności z pozostałymi zmiennymi osobowościowymi zebrane dane przeanalizowano za pomocą rachunku korelacyjno-regresyjnego (tabela 1).

Nie wszystkie korelacje między zmiennymi niezależnymi a autodestruktywnością pośrednią i jej przejawami okazały się istotne. Wśród hipotetycznych korelatów pośredniej autodestruktywności najwyższe współczynniki korelacji otrzymano dla zmiennej „poczucie koherencji” i jej komponentów, a szczególnie dla „poczucia zrozumiałości”, które jest wskaźnikiem poczucia poznawczej kontroli nad zdarzeniami własnego życia. Dla globalnego wyniku pośredniej autodestruktywności istotna jest także zmienna dotycząca akceptacji norm opiekuńczych. Normy i wzorce opiekuńcze korelują z jej pasywnymi formami. Okazują się jednak mniej istotne wobec form aktywnych i zdarzeń niezamierzonych. Nasilenie pasywnych form autodestruktywności, zaniedbań, nieostrożności zmienia się wraz ze zmianą stosunku do własnej osoby. Wskaźnik woli życia pozostaje bez związku z pośrednią autodestruktywnością, co podtrzymuje zasadność rezygnacji z włączania jej do zachowań samobójczych.

Na podstawie analizy korelacji można zatem powiedzieć, że pośrednia autodestruktywność, a w szczególności, zachowanie, które wyraża uważność, troskę o własne zdrowie i bezpieczeństwo pozostaje w ścisłym związku z poczuciem rozumienia zdarzeń, ich sensu i wpływu na nie, ze stosunkiem do siebie oraz z respektowaniem tych norm, które regulują zachowania opiekuńcze.

Na uwagę zasługuje fakt, że w całej puli twierdzeń dotyczących niespójności dążeń Ja tylko jedna ich grupa okazała się istotna dla zmiennej zależnej. Dotyczy ona rezygnacji z celów Ja fizycznego i psychicznego w imię celów Ja duchowego. Tego rodzaju przekonania zdają się sprzyjać nasileniu zachowań autodestruktywnych. Korelują one też ujemnie z samoakceptacją ($R = .24$; $p < .01$) oraz wolą życia ($R = .25$; $p < .01$). Przekonaniem o konieczności rezygnacji z celów Ja fizycznego i psychicznego na rzecz Ja duchowego, podobnie jak pośredniej autodestruktywności towarzyszy globalne, niskie wartościowanie Ja.

Wbrew oczekiwaniom pośrednia autodestruktywność nie wiąże się z liczbą przekonań co do konfliktu między różnymi celami Ja, ani też z przekonaniem o konieczności rezygnacji z siebie na rzecz innych ludzi. Jest to interesująca obserwacja, sprzeczna z poglądem, dotyczącym autodestruktywnego wymiaru „poświęcenia się” dla innych. Okazuje się, że przekonania o konieczności tego rodzaju „poświęceń” nie współwystępują w naszym badaniu z uogólnioną tendencją autodestruktywną. Korelują one co prawda ujemnie ze stosunkiem do własnej osoby ($R = -.19$; $p < .03$), jednocześnie jednak dodatnio – z postawą opiekuńczą ($R = .23$; $p < .01$), współwystępującą z niskimi wskaźnikami autodestruktywności.

Tabela 1
Współczynniki korelacji zmiennych niezależnych i pośredniej autodestruktywności

Zmienne niezależne <i>N</i> = 105	Zmienne zależne			
	Y1	Y2	Y3	Y4
SOC	-.430**	-.274*	-.416**	.467**
cpr	-.426**	-.252*	-.398**	.424**
mng	-.352**	-n.i.	-.354**	.427**
mf	-.320*	-.251*	-.312*	-.341**
w. ż.	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
op	-.281*	n.i.	-.311*	n.i.
Ja	n.i.	n.i.	-.262*	-.283*
konflikt	n.i.	n.i.	n.i.	.297*
Ja fiz.	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
Ja ps.	n.i.	n.i.	n.i.	.308*
Ja społ.	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
Ja d.	.330**	.256*	.289**	.311**

Objaśnienia:

Y1 – pośrednia autodestruktywność – wynik ogólny,

Y2 – pośrednia autodestruktywność – forma aktywna (ryzyko, brawura, transgresja),

Y3 – pośrednia autodestruktywność – forma pasywna (zaniedbania),

Y4 – zdarzenia niezamierzone

SOC – poczucie koherencji

cpr – poczucie zrozumiałości

mng – poczucie zaradności

mf – poczucie sensowności

op – normy i wzorce opiekuńcze

Ja – emocjonalny stosunek do własnej osoby

w. ż. – wola życia

konflikt – ogólny poziom konfliktu między dążeniami Ja

Ja fiz. – zagrożenie celów ja fizycznego

Ja ps. – zagrożenie celów ja psychicznego

Ja społ. – zagrożenie celów Ja fizycznego i psychicznego na rzecz Ja społecznego

Ja d. – zagrożenie celów Ja fizycznego i psychicznego na rzecz Ja duchowego

* – $p < .01$

** – $p < .001$

Odpowiedzi na pytanie które ze zmiennych uznać można za najbardziej znaczące dla wyjaśniania pośredniej autodestruktywności udzielają wyniki analizy regresji. Przedstawiono je w tabeli 2.

Poczucie niezrozumiałości zdarzeń własnego życia (*cpr*), brak norm opiekuńczych oraz przekonania o konieczności cierpienia i frustracji (niespójność dążeńowa *Ja*) stanowią zbiór zmiennych istotnie wyjaśniających wariację wyników pośredniej autodestruktywności.

Zmienna „poczucie zrozumiałości” ukazuje, że poznawcze opracowanie zdarzeń, które daje człowiekowi poczucie rozumienia ich znaczenia, pozwala je oceniać i przewidywać, pełni ważną funkcję w regulacji bezpiecznego zachowania się. Dysfunkcjonalność w tej sferze w połączeniu z przekonaniem o nieuchronności rezygnacji z ważnych celów oraz słabością norm i wzorców opiekuńczych tworzy warunki dla reagowania obronnego, kierowanego doraźnymi gratyfikacjami.

Zmienna dotycząca przekonań o konieczności rezygnacji (niespójność *self*) wyjaśnia badane zjawisko w niewielkim stopniu ($R^2 = .11$). Wraz z dwoma innymi zmiennymi (poczuciem zrozumiałości i normami opiekuńczymi) tworzy ona jednak zbiór o znaczącym współczynniku determinacji głównej zmiennej zależnej ($R^2 = .30$).

Część zachowań opisujących aktywne formy autodestruktywności wyjaśnia w niewielkim stopniu tylko jedna z uwzględnionych zmiennych – poczucie sensowności własnego życia. Najwidoczniej ten typ zachowań mimo jego związków z pozostałymi formami cechują nieco inne, nie objęte tym badaniem warunki osobowościowe. Wynik ukazujący związek niskiego poczucia sensowności z aktywnymi formami autodestruktywności zbieżny jest natomiast z klinicznymi obserwacjami mówiącymi, iż tym, co w codziennym życiu popycha ludzi to poszukiwania

szczególnego rodzaju doznań za pomocą używek, brawury, ryzykanctwa jest poczucie nudy i braku sensu w życiu. Udział tego czynnika w wyjaśnianiu zjawiska, jest jednak znikomy. Trzecia zmienna poczucia kontroli tzw. „zaradność” okazała się obok przekonań o nieuchronności cierpienia, ważną zmienną w wyjaśnianiu tzw. zdarzeń niezamierzonych.

Reasumując, pragnę podkreślić, że w zbiorze istotnie wyjaśniającym pośrednią autodestruktywność spotykają się zmienne związane z opiekuńczością oraz z poznawczą regulacją zachowania. Wbrew oczekiwaniu autora skali SOC, Antonovskiego, który przypisywał szczególne regulacyjne znaczenie poczuciu sensowności, dla ogólnego poziomu bezpiecznego zachowania się bardziej znacząca okazała się gotowość do poznawczej analizy sytuacji (rozumienie), mniej zaś emocjonalno-motywacyjne zaangażowanie w nią. W interakcji z tymi zmiennymi na dalszy plan schodzi emocjonalny stosunek do siebie. Logicznym wydaje się przypuszczenie, że negatywne emocje wobec siebie i świata nie przesądzają o wystąpieniu autodestruktywności. To co uderza natomiast to swoista poznawcza bierność w warunkach obciążających, negatywnych przekonań i braku w zakresie norm i wzorców opiekuńczych.

WNIOSKI

Odpowiedzi na pytania badawcze obejmują zarówno obraz wzajemnych związków między zmiennymi, tj. poczuciem spójności i kontroli, normami i przekonaniem o formami autodestruktywności, jak i wielkością współczynników determinacji w wyjaśnianiu zmiennej zależnej.

Najwyższe współczynniki wyjaśniania wariacji autodestruktywności otrzymano dla zbioru utworzonego ze

Tabela 2
Wyniki analizy regresji dla zmiennych niezależnych i zależnych

Zmienne	Y1			Y2			Y3			Y4		
	beta	T	p	beta	T	p	beta	T	p	beta	T	p
cpr	-.338	-3,85	.000	-	-	n.i.	-.317	-3,57	.000	-	-	n.i.
mg	-	-	n.i.	-	-	n.i.	-	-	-	-.367	-3,99	.00
mf	-	-	n.i.	-	-	n.i.	-	-	-	-	-	n.i.
w.	-	-	n.i.	-	-	n.i.	-	-	-	-	-	n.i.
op	-.264	-3,15	.000	-	-	n.i.	-.294	-3,47	.001	-	-	n.i.
Ja	-	-	n.i.	-	-	n.i.	-	-	-	-	-	n.i.
Ja d.	.236	2,69	.008	.256	2,68	.01	.202	2,28	.025	.201	2,19	.03
F	14,142			7,205			12,85			14,31		
p	.000			.008			.000			.000		
R ²	.300			.065			.276			.219		

Objaśnienia: jak w tabeli 1.

zmiennych: poczucie zrozumiałości (SOC), wzorce i normy opiekuńcze oraz niespójność Ja, wyrażona przekonaniem o konieczności rezygnacji z ważnych celów Ja. Wynik taki pozwala uznać wymienione zmienne za istotne dla poznawczo-fenomenologicznego kontekstu badanego zjawiska. Czynnikiem sprzyjającym zachowaniom pośrednio autodestruktywnym jest niespójność dążeń Ja psychologicznego i materialnego z Ja duchowym. Przekonanie o konieczności frustracji na rzecz Ja duchowego towarzyszy autodestruktywności zachowania, co zbieżne jest z poglądami na temat destruktywnej natury roli „ofiary” z jednym zastrzeżeniem, że nie dotyczy to rezygnacji motywowanych dobrem drugiego człowieka. Przekonania o tego rodzaju rezygnacjach pozostają bowiem w prowadzonych badaniach bez związku z autodestruktywnością.

Badanie to jest jedynie wstępną próbą rozpoznania podjętego tematu i wymaga dalszych weryfikacji. Problem uwzględnionych w tym badaniu oraz dotąd nieuwzględnionych osobowościowych warunków wyboru zachowań spójnych z podstawowym bezpieczeństwem człowieka zdaje się dziś nabierać szczególnego znaczenia wobec stale rosnących wyzwań wobec Ja, a co za tym idzie rozszerzającego się obszaru „normalności” i normalności zachowań antyzdrowotnych i samoniiszczących.

LITERATURA

- Achte, K. (1983). Types of indirect self-destruction. *Psychiatria Fennica, Supplement*, 41-44.
- Antonovsky, A. (1984). The sense of coherence as a determinant of health. *Advances, Institute for the Advancement of Health*, 1, 3, 37-50.
- Baumeister, R., Scher, S. (1988). Self-defeating behavior patterns among normal individuals: Review and analysis of common self-destructive tendencies. *Psychological Bulletin*, 104, 3-22.
- Baumgardner, A.H., Brownlee, E.A. (1987). Strategic failure in social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 525-535.
- Berne, E. (1977). *Analyse Transactionnelle et Psychothérapie*. Paris: Payot.
- Bradshaw, J. (1995). *Powrót do swojego wewnętrznego domu*. Warszawa: Medium.
- Czajkowska, A. (1996). *Poczucie woli życia i poczucie sensu życia a pośrednia autodestruktywność*. Nie publikowana praca magisterska. Poznań: UAM.
- Czapirski, J. (1994). *Psychologia szczęścia*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Akademos.
- Frankl, V.E. (1984). *Homodatiens*. Warszawa: PAX.
- Frączek, A. (1990). Rozwój w okresie dorastania a nawykowe palenie i picie. *Nowiny Psychologiczne*, 5-6, 71-83.
- James, W. (1890). *Principles of Psychology*. London: McMillan & Co.
- Kelley, K. (1985). Chronic self-destructiveness: Conceptualisation, measurement and initial validation of the construct. *Motivation and Emotion*, 9, 135-151.
- Khantzian, E.J., Mack, I.E. (1983). Self-preservation and the care of the self. *Psychoanalytic study of the child*, 38, 209-232.
- Krystal, H. (1977). Self-representation and the capacity for self-care. *Annual Psychoanalytic*, 6, 209-246.
- Lee, D.E. (1985). Alternative self-destruction. *Perceptual and Motor Skills*, 61, 1065-1066.
- Lewis, H.B. (1987). Poczucie winy w depresji i paranoi. Wystyd w depresji i histerii. *Nowiny Psychologiczne*, 4, 17-65, przekład z: C.I. Izard (Eds.), *Emotions in personality*. New York: Plenum Press.
- Obuchowski, K. (1995). *Przez galaktykę potrzeb*. Poznań: Zysk i Ska.
- Pastkowski, T. (1998). *Koncepcja salutogenecy A. Antonovskiego*. Nie publikowana praca magisterska. Poznań: UAM.
- Popielski, K. (1994). *Noctyczny wymiar osobowości*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Suchańska, A. (1995). Teoretyczne i kliniczne problemy ukrytej autodestruktywności. [w:] B. Waligóra (Red.), *Elementy psychologii klinicznej* (s. 117-145). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Suchańska, A. (1998). Przejawy i uwarunkowania psychologiczne pośredniej autodestruktywności. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wacławski, W. (1991). Funkcjonalne stany Ja. Nie publikowana praca magisterska. Poznań: UAM.
- Wallington, S.A. (1973). Consequences of transgression. Self-punishment and depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28, 1-7.
- Wycisk, J. (1994). *Projekcyjne i behawioralne wskaźniki skryptu autodestruktywnego na przykładzie więźniów*. Nie publikowana praca magisterska. Poznań: UAM.

